

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВІТЧИЗНЯНИХ РЕАЛІЯХ: СТАН, НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

М. Ю. Щирба

Проаналізовано сучасний стан нормативно-правового забезпечення та функціонування інноваційних структур, в першу чергу, наукових парків. Зважаючи на наявну ситуацію та успішні приклади функціонування інноваційних процесів в іноземних державах, запропоновано шляхи реформування й розвитку національного ринку інноваційних продуктів.

Ключові слова: інноваційна діяльність, наукові парки, науково-технологічний розвиток.

Європейський вибір України на шляху інтеграції у високотехнологічне конкурентне середовище зумовив необхідність формування та запровадження інноваційної моделі розвитку, яка повинна була забезпечити високі та стабільні темпи економічного зростання, вирішити певні соціальні й екологічні проблеми, забезпечити конкурентоспроможність національної економіки, підвищити експортний потенціал країни, гарантувати їй економічну безпеку та чільне місце в Європейському Союзі.

Сьогодні у світі одним з найбільш ефективних механізмів реалізації такого перетворення є різні інноваційні структури і, насамперед, науково-технічні зони з широким спектром їх різних типів – наукових парків, технопарків, технополісів та інших.

Однак на теренах нашої держави замість очікуваного інноваційного розвитку спостерігаються процеси, в результаті яких держава втрачає і без того невисокі позиції в рейтингах конкурентоспроможності, а результатом інноваційної діяльності в переважній більшості випадків є математичні моделі і моніторинг навколишнього середовища. Так, на дослідження Чорнобильських проблем витрачено не менше 150 млн. \$, а результат – лише на папері, в той час як техніка ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС жодних змін не зазнала. Зокрема, припинилось фінансування перспективних розробок по ліквідації наслідків аварій і катастроф на атомних станціях, що ефективно застосовувались в Чорнобильській зоні для гасіння пожеж й локалізації радіоактивних викидів в важкодоступних зонах.

Така політика наукових робіт – переважно віртуальні дослідження, замість експериментів на полігонах і реальних аваріях, насправді різко зменшила віддачу від науки у вигляді впровадження в промислове виробництво досягнень техніки, що в значній мірі лише поглибило сировинну залежність України до рекордних показників. Наша держава в світі практично вже не сприймається як джерело технічних новинок, а лише як "постачальник" талановитих молодих спеціалістів. В результаті країна з виробника величезної кількості науково-дослідницьких і конструкторських робіт, нової техніки перетворилась в постачальника наукових ідей і кадрів задешево, більше того їх вартість падає щорічно переважно по причині того, що ідеї та рівень поточних досліджень стають все більш відірваними від практики.

Головними перешкодами на шляху до активізації інноваційного процесу в Україні є :

- недостатнє фінансове забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок з боку держави;
- обмежений попит на інноваційні пропозиції в середині країни;
- відсутність зацікавленості фінансових установ у підтримці інноваційних проєктів;
- наявність західної конкуренції, жорсткість якої особливо зросла зі вступом України до СОТ;
- прагнення західних замовників без істотних інвестицій комерціалізувати в своїх інтересах наявний в Україні науковий потенціал;
- "витік мізків";
- відсутність систематизації та аналізу науково-технічної, кон'юнктурно-економічної та патентної інформації про вітчизняні та іноземні технології.

Окремого розгляду потребує проблема нормативно-правової регламентації регулювання та стимулювання інноваційної діяльності. Позитивним моментом є те, що законодавча база, яка регулює наукову та інноваційну сфери вже сформована. Але, з іншого боку, за роки Незалежності була видана дуже велика кількість законодавчих актів (більше 100 з питань інноваційного розвитку). Тому постає проблема відсутності системи, недосконалої, неузгодженості й суперечливості законодавчої бази України з цих питань. Вирішити цю проблему може формування спеціального

державного комітету, який проаналізує наявні нормативно-правові акти, знайде основні суперечності та протиріччя та систематизує наявну законодавчу базу.

Однак, спостерігаються і позитивні тенденції в законодавчому регулюванні даної сфери. Так, через три роки після створення наукового парку "Київська політехніка" Законом України "Про наукові парки" було зроблено істотну поправку до його визначення, що науковий парк – це юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку [1]. Ця законодавча поправка надає пріоритетне право навчальним закладам і науковим установам виступати ініціатором створення наукового парку, що здебільшого відповідає світовій практиці. А враховуючи великий науковий потенціал України та значну кількість державних і приватних університетів у різних галузях національного господарства і опираючись на світовий досвід їх функціонування, створенню і розвитку вітчизняних наукових парків через навчальні заклади і наукові установи потрібно надавати пріоритетне значення у формуванні інноваційних структур такого типу.

Аналіз Закону України «Про наукові парки» показує доцільність посилити в структурних схемах діяльності наукових парків у взаємодії з регіональною владою. На це в законі, перш за все, акцентується увага при визначенні пріоритетних напрямків діяльності парків, а саме пріоритетні напрями діяльності наукового парку – економічно і соціально зумовлені наукові, науково-технічні та інноваційні напрями діяльності, що відповідають меті створення наукового парку, галузевому профілю та/або спеціалізації вищого навчального закладу та/або наукової установи (які є базовими елементами наукового парку), враховують потреби регіону (території), в якому створено науковий парк, та узгоджуються з напрямами діяльності, визначеними законами України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки", "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" та іншими законодавчими актами України в науковій, науково-технічній та інноваційній сферах.

Сьогодні в найбільш розвинених країнах світу існують і успішно функціонують сотні інноваційних структур, основним завданням яких є сприяння розвитку високих і надвисоких технологій, і їхня кількість постійно збільшується. У високорозвинених країнах рівень бюджетних асигнувань на функціонування науково-технічних зон досить високий: у Великобританії – 62%, Нідерландах – 70%, Франції – 74%, у Німеччині – 78%, у Бельгії – майже 100%. Уряди забезпечують ці комплекси пільговим кредитуванням, оподаткуванням, амортизацією обладнання та сприятливими умовами вкладення капіталу. В результаті багато районів з депресивних перетворюються на прогресуючі, що сприяє загальному економічному розвитку країни. В той же час, українські технопарки є на самофінансуванні, а держава надає лише окремі пільги та преференції, що належать до непрямих методів стимулювання [4]. Вони підвищують технічний рівень виробничої бази, стимулюють впровадження прогресивних технологій, наукомісткої продукції, прилив іноземних інвестицій і активність підприємців, але непрямі методи не забезпечують динамічного розвитку інновацій в Україні. Про це свідчить те, що Україна знаходиться на 52 місці у всесвітньому рейтингу інновацій, а у рейтингу конкурентоспроможності – на 72 місці, що зовсім не відповідає її реальному науковому потенціалу [5].

Дуже важливим є і підбір кваліфікованих кадрів. Дослідницькі парки, крім наукових підрозділів, зазвичай включають в себе також експериментальну базу, лабораторії, дослідне виробництво, ряд обслуговуючих фірм [6].

Відзначаючи важливість для наукових парків контактів з дослідницькими організаціями, слід особливо підкреслити, що при їх організації провідною тенденцією є зовсім не відкриття нових дослідницьких інститутів та інших наукових установ, а використання потенціалу вже існуючих університетів, конструкторських бюро, лабораторій, коректування напрямів їх дослідницької діяльності, створення на їх основі тимчасових наукових колективів для вирішення конкретних завдань, пов'язаних з розробкою наукоємних технологій і нової продукції, здійснення інформаційного обміну та т.п. [7].

Серед фінансових пільг за кордоном набули поширення такі, як:

- компенсація збитків (в Мангеймі – Західна Німеччина, наприклад, протягом першого року існування там інноваційного центру його збитки були компенсовані на 60%, протягом другого року – на 50%, і протягом третього – на 40% [6]);

- система прискореної амортизації (у Японії така система дозволяє компаніям, що входять в технополіси, протягом першого року списувати 30% вартості обладнання і 15% вартості будівель і різних споруд);

– надання молодим фірмам наукових парків пільг при оплаті оренди приміщень (так, в англійському науковому парку в Бредфорді, для венчурних фірм встановлена орендна плата в розмірі, що в 3-4 рази нижче звичайної орендної плати для підприємств в інших регіонах країни, різниця в орендній платі зазвичай погашається за рахунок різних урядових джерел, включаючи бюджетні кошти місцевих органів влади [4]).

Таким чином, враховуючи вітчизняні реалії та досвід високорозвинутих країн, пропонуємо наступні кроки формування й розвитку національного ринку інноваційних продуктів:

- сприяння регіоналізації інноваційної політики, що, своєю чергою, сприятиме трансферу технологій та інноваційних продуктів, формуванню регіональних інноваційних стратегій, створенню технопарків, бізнес-інкубаторів, а також інноваційних структур іншого типу;
- сприяння поетапному створенню національної мережі комерціалізації інноваційних продуктів і трансферу технологій. Мережа має охоплювати спочатку 2–3, а згодом 5–7 регіональних Центрів комерціалізації та трансферу технологій і інноваційних продуктів у Києві, Донецьку, Харкові, Дніпропетровську, Львові, Одесі;
- формування такої нормативно-правової бази, яка б ефективно регулювала взаємини творців, власників і користувачів інформаційних ресурсів та систем, а також усіх учасників руху до суспільства, побудованому на знанні. Для України важливою є гармонізація (усунення протиріч) положень законодавчих та нормативних актів і, насамперед, законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритети інноваційної діяльності в Україні», «Про спеціальний режим інноваційно-інвестиційної діяльності технопарків»;
- сприяння розвитку та відновленню різних галузей діяльності на базі широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій (освіта, культура, охорона здоров'я, малий бізнес, громадське життя, соціальний захист);
- досягнення за рахунок технологічного переозброєння зменшення частки зношених основних засобів виробничого потенціалу України в середньому на 20%, що дозволить підвищити ефективність використання робочої сили в 2,5 рази;
- формування загальнодержавної системи автоматизованого пошуку, збору, накопичення, аналітичного опрацювання й зберігання, розповсюдження і надання інформації в сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку, єдину систему обліку електронних інформаційних ресурсів держави.

Література

1. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 року № 1563-ІУ // Відомості Верховної Ради України, 2009. – № 51, ст. 757.
2. Про науковий парк "Київська політехніка: Закон України від 22.12.2006. – № 523-V// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007. – № 10. – С. 86.
3. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р., № 40 – IV. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
4. Мазур О. А. Технологічні парки. Світовий та український досвід / О.А. Мазур, В.С. Шовкалюк. – К. : Вид-во "Прок-бізнес", 2009. – С. 58.
5. Семиноженко В. Технологічні парки в Україні: перший досвід формування інноваційної економіки / В. Семиноженко // Економіка України. – 2004. – № 1. – С. 6.
6. Татаркин А. И. Суховой А. Ф. Технополисы – зоны экономического роста. – Екатеринбург: УИФ «Наука», 1994 г. – С. 214.
7. Тесля П. Е. Технополис в Японии // Эко. – 1989. – № 6. – С.157.

Shchyryba M. Innovative activities in the national realities: status, legal aspects and foreign experience. *In the article innovative activities are investigated as an important element of modern progress. An accent is done on problems which arise up in this field in Ukraine and tendencies them optimum decision according to achievements of foreign countries in innovative development.*

Keywords: *innovations, science parks, research and technological development.*